

Vývoj vzťahu Andreja Cvinčeka k episkopátu vo svetle jeho politickej činnosti pred prvou svetovou vojnou, v medzivojnovom období a v rokoch 1945 - 1948*

PATRIK GRIGER

The development of Andrej Cvinček's relationship to the episcopate in the light of his political activity before the First World War, in the interwar period and in the years 1945 - 1948

DOI: <https://doi.org/10.54937/kd.2023.14.Supp.147-163>

ABSTRACT: Andrej Cvinček was a politically active priest. His involvement in politics was also noticed by the episcopate, especially by his superiors, the bishops of Nitra, who were authorised to control and approve his political activity in the light of canon law and the doctrine of the Church. In the present paper we want to analyse both Cvinček's relations with the bishops and the influence of the episcopate on his views and actions in politics. For the sake of comparison, we have chosen three periods of Cvinček's life that had different parameters in his political and ecclesiastical position. Before 1918, Cvinček was a young enthusiast of popular politics, but also a poor chaplain interspersed among Slovak village parishes. In the interwar period he became a canon, but found himself in the minority in Slovak political Catholicism. After the Second World War, Cvinček experienced a remarkable return to politics, in which he achieved a much more important position than in previous periods, and so his political importance also increased in the eyes of Slovak bishops. The aim of this paper is thus to examine Cvinček's political career in the light of the fact that he was a Catholic clergyman. The priestly component of Andrej Cvinček's personality is as essential to our research as the political one. Against this background, we can also observe the development of the ideas that were promoted in the ecclesiastical milieu. Therefore, our study intends to be a contribution not only to the knowledge of Cvinček in the light of political changes, but also to place his personality in the context of ecclesiastical development.

Keywords: Andrej Cvinček, episcopate, political activity, obedience, Karol Kmeľko

Ak chceme hodnotiť politiku Andreja Cvinčeka, musíme na úvod povedať, že vývoj cirkvi je mnohovrstvovým javom. Jeho vrstvy nikdy netvorili úplný súzvuk, pretože iný ráz cirkevnému vývoju mohol udávať pápež ako hlava katolíckej cirkvi, iný episkopát konkrétnej krajiny, odlišnú biskup v diecéze, rozdielnu kňaz vo farnosti,

* Príspevok je vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0345/20 Andrej Cvinček - kňaz a politik.

a to najmä v oblasti politiky, ktorá nie je až tak prísne dogmaticky zviazaná. Toto hierarchické a politické delenie však nie je jediným. V katolicizme sa totiž zbiehajú i rôzne druhy zbožnosti. Nemecký religionista Fridrich Heiler napríklad uviedol sedem druhov náboženstva, ktoré sa v katolicizme spájajú a tak vytvárajú jednotu: primitívne ľudové náboženstvo, prísne právne náboženstvo, politické právne náboženstvo, racionálne teologické náboženstvo, ezoterické tajomné náboženstvo, evanjeliové náboženstvo spásy a vznešená mystika.¹ Na Heilera nadviazal napríklad nemecký kontroverzný² dogmatik Karl Adam, ktorý o katolicizme napísal: „*Na pohľad zvonku sa vyníma ako zmotané zhrnutie a neprirodená zmiešanina cudzích, ba protichodných súčiastok. Katolicizmus nazvali preto už i complexio oppositorum, spojením protikladov.*“³

Práve rozmotanie týchto na prvý pohľad ťažko spojitelných faktov v prípade Andreja Cvinčeka patrí medzi ciele tohto príspevku, pretože ak sa pozrieme na pôsobenie tejto osobnosti slovenského katolicizmu a politického života, tiež v ňom i v jeho cirkevnom okolí badať protichodné tendencie, ktoré komplikujú cestu k porozumeniu tejto zaujímavej postavy slovenských dejín. Dôvodom tak nie je len nedostatok prameňov tykajúcich sa Cvinčekovho politického pôsobenia a životného príbehu.⁴ K načrtnutému cieľu, ktorý presahuje možnosti tohto textu, chceme prispieť najmä základnou analýzou vzťahov Cvinčeka s biskupmi počas troch etáp jeho politickej angažovanosti, ktoré sú odlišné vzhľadom na jeho politickú, cirkevnú a náboženskú pozíciu, ale i sociálnu, národnostnú a štátoprávnú situáciu. Prvým bodom nášho záujmu je Cvinčekovo zapojenie sa do boja za národné a politické práva Slovákov vo vzťahu k poslušnosti voči svojim biskupom v období pred prvou svetovou vojnou. Druhou témou je charakteristika Cvinčekovej politiky v medzivojnovom období a jej vnímanie vo vyššej cirkevnej hierarchii i v očiach jeho nadriadeného biskupa Karola Kmetka. Zaujímavým je tu napríklad vzťah medzi politickým angažovaním sa Cvinčeka a jeho postupom v cirkevnej kariére. Poslednou otázkou, ktorej v tomto príspevku venujeme priestor, je problematika podpory Cvinčekovej politickej činnosti v rokoch 1945 – 1948 zo strany slovenského episkopátu.

Zapojenie sa do politiky pred prvou svetovou vojnou v kontexte poslušnosti biskupovi
Andrej Cvinček je príkladom mladého slovensky orientovaného kňaza, ktorý sa pred rokom 1918 politicky angažoval i v predvolebných súbojoch v prospech kandidátov hlásiacich sa k záujmom slovenského národného hnutia, s čím bola spojená tiež nepriazeň v očiach episkopátu, ktorý chcel zlomiť slovenských kaplánov neustálym prekladaním medzi chudobnými farnosťami, čo vyvolávalo pobúrenie

¹ HEILER, Fridrich. *Der Katholizismus, seine Idee und seine Erscheinung*. München : Verlag von Ernst Reinhardt, 1923, s. 12.

² Kontroverzný bol pre svoje sympatie k nacizmu. Napriek tomu mu však nemožno uprieť jeho význam v oblasti katolíckej dogmatiky. Jeho prehľadový životopis je možné nájsť i na internete. *Karl Adam (theologian)* [on-line]. Dostupné na: <[https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Adam_\(theologian\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Adam_(theologian))> [9. 12. 2022]

³ ADAM, Karol. *Podstata katolicizmu*. Trans. Valentín Kalinay. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1943, s. 5.

⁴ Problematike limitov, ale tiež potenciálu a možnostiam výskumu osobnosti Andreja Cvinčeka v slovenskej historiografii, sa venujeme v osobitnej štúdií. GRIGER, Patrik. Problémy hodnotenia Andreja Cvinčeka v slovenskej historiografii. In *Disputationes scientificae universitatis catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. XXI, č. 4, s. 15 – 28.

a emócie medzi veriacimi zasiahnutých cirkevných spoločenstiev.⁵ Cvinčeka ako kňaza Nitrianskeho biskupstva takýmto presúvaním po rôznych miestach diecézy trápili nitrianski biskupi Imrich Bende a Viliam Batthyány.⁶ Preloženie do inej, najlepšie odľahlej farnosti bolo najbežnejším spôsobom potrestania kňaza.⁷ Je potrebné povedať, že už samotné sťahovanie bolo nesmierne finančne náročné.⁸ Napriek tomu musíme dodať, že preloženie do inej farnosti nemožno považovať a priori za trest.⁹ Ďalším spôsobom postihovania Cvinčeka za aktivizáciu v národnostnej otázke bolo, že neustále dostával iba kaplánske miesta. Dokonca ani po trinástich rokoch kňazstva mu nebolo dovolené stať sa farským administrátorom v chudobnej farnosti v Krásne nad Kysucou, tobôž nie farárom.¹⁰ Dôvody tohto konania sú jasné, preloženie kaplána bolo oveľa jednoduchšie ako odvolanie vo farnosti riadne ustanoveného farára. Taktiež za tým bola i snaha o finančné zlomenie Cvinčeka.

Optika, ktorou sa v slovenskej historiografii pozerá na kňazov, ktorých predstaviteľom bol i Cvinček, teda ako na obeť svojvoľe a národnostného útlaku biskupov,¹¹ je však pomerne zjednodušená a jednostranná. Najprv je potrebné vyjasniť si pozíciu, ktorá bola medzi kňazom a biskupom. Cvinček sa totiž pri kňazskej vysviacke zaviazal k poslušnosti voči svojmu biskupovi. Tento sľub nebol len liturgickým úkonom, ale zároveň právnym záväzkom. Preto kódexy kanonického práva pripomínali klerikom, že medzi ich zvláštne povinnosti patrí preukazovanie poslušnosti a úcty voči svojmu ordinárovi.¹² Zjednodušenie optiky, ktorá vidí za prekladáním slovenských kaplánov iba nacionálny aspekt, je i v tom, že v skutočnosti tu išlo aj o vnútrocirkevný súboj a dialóg ohľadom hľadania a kreovania postoja k otázke politickej činnosti kňazov. Tento súboj bol nesmierne rozmanitý. V tomto období rástla popularita nižšieho kléru v politickej oblasti. Bolo to zásluhou vtedajších pontifikov. Kým Lev XIII. sa o tento vzostup zaslúžil viac svojou náukou, ktorá vytvárala podmienky pre politickú aktivizáciu nižšieho duchovenstva, Pius X. ho podporil najmä svojím pôvodom. Hnacím motorom tohto procesu bolo zavedenie všeobecného volebného práva.¹³ V Uhorsku bolo volebné právo obmedzené cenami a priebeh volieb bol poznačený manipuláciami a korupciou. Volebný systém

⁵ HOLEC, Roman. *Tragédia v Černej a slovenská spoločnosť*. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 203; MEDVECKÝ, Karol Anton. *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku* [on-line]. Dostupné na internete: <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1690/Medvecky_Cirkevne-pomery-katolickych-Slovakov-v-niekdajšom-Uhorsku/6> [9. 12. 2022]

⁶ OLEXÁK, Peter. Politický profil kanonika Andreja Cvinčeka. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 75. <https://doi.org/10.17846/SHN.2022.26.1.74-91>

⁷ JONOVÁ, Jitka. Problematika poslušnosti ve vzťahu kněží k biskupům. In MAREK, Pavel (ed.). *Teorie a praxe politického katolicismu 1870 – 2007*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 68.

⁸ GRIGER, Patrik. Problémy pastoračného pôsobenie Floriána Tománka v Spišskej diecéze. In OLEXÁK, Peter et al. *Florián Tománek. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza politika a publicistu*. Ružomberok : VERBUM - vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, s. 100; MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery* [on-line].

⁹ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 68.

¹⁰ OLEXÁK, Politický profil, s. 75 - 76.

¹¹ GRIGER, Problémy hodnotenia, s. 17.

¹² JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 63.

¹³ OLEXÁK, Peter. *Stručná história vzťahov cirkvi a štátu*. [Ružomberok] : Society for Human Studies, 2022, s. 303.

v Uhorsku síce v určitej miere umožňoval osobnostiam ako Cvinček vstup do politiky, ale ich presadenie pomerne efektívne znemožňoval. Preto bolo logické, že samotný Cvinček sa aktívne a agilne zasadzoval za zavedenie tajného všeobecného práva pri voľbách.¹⁴ Nižší klérus totiž podporovali predovšetkým nižšie vrstvy, pre ktoré boli miestni kňazi autoritou, s ktorou spoločne žili vo svojich dedinách a mestách. Kňazi vo farnostiach sa na základe tohto vzťahu stali agitátormi katolíckych ľudových strán, sami za ne kandidovali a tak budovali mohutnú, poslušnú a starostlivo vedenú politickú silu.¹⁵

V cirkvi však bola prítomná aj opozičná forma rozmyšľania o angažovanosti kňazstva v politike, ktorá mala viaceré korene. Patrilo medzi ne napríklad konanie pápeža Pia IX., ktorý sa odmietol postaviť do čela hnutia za zjednotenie Talianska, čím tiež deklaroval cirkev ako inštitúciu, ktorá je nadnárodná a nadpolitická.¹⁶ Nebola to však len náuka tohto pápeža, ktorého pontifikát sa preslávil predovšetkým svojou dĺžkou,¹⁷ za ktorého napríklad biskup Bende prežil značnú časť svojho kňazského života, ale bola to neoddeliteľná črta katolicizmu, ktorá vychádza už zo samotného významu tohto slova. V tomto zmysle politické aktivity kňaza, ktorý bol neoddeliteľne spojený s cirkvou, pretože jeho kňazstvo sa nedalo oddeliť od identity jeho osoby, boli často zavádzajúce, pretože kňaz zapojením sa do danej politickej strany alebo hnutia mu istým spôsobom dával cirkevné schválenie.¹⁸ Práve tento aspekt cirkevného schválenia pokladáme za jeden z kľúčových momentov, ktoré je dôležité zdôrazniť pre pochopenie vnútrocirkevnej ideovej mozaiky, ktorá podnecovala biskupov k zásahom proti politicky činným kňazom, čo sa osobne dotklo tiež Andreja Cvinčeka.

Na druhej strane je potrebné zvýrazniť i ďalšie pohnútky biskupov. Idey katolíckej politickej neangažovanosti totiž najviac porušoval samotný uhorský episkopát, ktorý bol úzko naviazaný na uhorskú svetskú politickú reprezentáciu, pričom túto previazanosť zneužíval aj v boji so slovensky zmýšľajúcimi kňazmi.¹⁹ Ako takýto príklad spolupráce svetskej a cirkevnej správy bol prezentovaný v českej tlači i zásah proti Cvinčekovi v Hornej Šúči. Hlavnými aktérmi tu boli biskup a podžupan. Noviny ako zámienku Cvinčekovho obvinenia z panslavizmu uviedli sociálne dôvody, konkrétne boj proti alkoholizmu.²⁰

Preto môžeme zhodnotiť, že v prípadoch kňazov Cvinčekovho typu nešlo iba o bdenie nad pravým učením, čo patrilo medzi najdôležitejšie povinnosti biskupa,²¹ ale aj o presadzovanie vlastného vnímania sveta a cirkvi, ktoré bolo iné nielen od nižšieho kléru, ale napríklad i od politiky Leva XIII.,²² na ktorého myšlienky reflek-

¹⁴ OLEXÁK, Politický profil, s. 75.

¹⁵ OLEXÁK, *Stručná história*, s. 303.

¹⁶ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 72.

¹⁷ Jeho pontifikát bol v tomto smere rekordný. Pius IX. bol na pápežskom tróne 32 rokov. ŠPIRKO, Jozef. *Cirkevné dejiny II. Turčiansky sv. Martin* : Neografia, 1943, s. 364.

¹⁸ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 72.

¹⁹ MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery* [on-line].

²⁰ Z uherské samosprávy. In *Čas*, 1908, roč. 22, č. 125, s. 1.

²¹ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 65.

²² MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery* [on-line].

tovali kňazi a politici ako Cvinček.²³ Táto politická aktivizácia kňazov v rozpore so štátom zviazaným episkopátom si v prostredí uhorského katolicizmu vyžadovala istú dávku odhodlania vytrčať z davu, keďže pre uhorský klérus bola typická náchylnosť k pasivite a závislosť na rozhodnutiach biskupov.²⁴ Tento aspekt patrí medzi dôležité príčiny, prečo sa do boja za slovenské národné práva zapájali zväčša kňazi, ktorí mali už vo svojich povahách istú dávku guráže, niekedy až drzosti.²⁵ Vidíme, že averzia a nedôvera medzi nadriadenými biskupmi a Cvinčekom bola vzájomná, vychádzala z viacerých smerov, pričom mala v sebe nielen národnostný, ale tiež politický, generačný, hierarchický, náboženský či sociálny²⁶ aspekt.

Dôsledok tejto Cvinčekovej pozície na jeho politickú kariéru nebol zanedbateľný. Najmä dramatické ukončenie jeho pôsobenia v Hornej Šúci sa stalo exemplárnou udalosťou jeho perzekúcie, ktorá sprevádzala jeho politickú činnosť i v poprevratových rokoch. Sociálny aspekt síce časom upadol do zabudnutia, do popredia však vystúpil politický a konfesijný náboj jeho preloženia. Cvinček bol totiž horlivým podporovateľom evanjelického kandidáta do uhorského snemu Karola Štúra.²⁷ K pertraktovaniu tejto udalosti prispel tiež fakt, že Cvinček a Štúr sa po prevrate ocitli na opačných barikádach politického súboja, čo ilustruje i nasledujúci úryvok z tlače z roku 1924: „*Nám Trenčanom, je ešte v živej pamäti tá scéna, keď na trenčianskom moste zadržali žandári prúdy Súčanov a keď títo, na čele s Andrejom Cvinčekom, spievali slovenskú hymnu: „Hej Slováci!“ Bolo to za maďarskej vlády a bolo to pri voľbe dra Karola Štúra. Cvinčeka vrchnosti krute potrestaly a prenasledovaly pre jeho agitáciu za dra Karola Štúra. Dokiaľ si však dr. Karol Štúr v teplúčkem príbytku v Trenčíne hovel a s fõispánmi sa bratříčkoval, dotedy Andrej Cvinček takmer hladom umieral v Mojtíne, a to hlavne pre agitáciu za dr. Karola Štúra. Časy sa zmenily a zmenili sa i niektorí ľudia! Cvinček zostal tým, čím bol, dobrým národovcom a chudobným katolíckym kňazom. Dr. Karol Štúr však verejným notárom, menovaným členom do župného zastupiteľstva, majiteľom a vydavateľom atď. atď., jedným slovom veľkým pánom...*“²⁸

Cvinčekova politická činnosť v medzivojnovom období a jej vnímanie v očiach episkopátu
Kľúčovým zvratom politickej kariéry Andreja Cvinčeka v rokoch 1918 – 1939 bolo vystúpenie zo Slovenskej ľudovej strany a následná aktivizácia sa v Československej

²³ OLEXÁK, Politický profil, s. 75.

²⁴ HRABOVEC, Emília. Biskup Ján Vojtaššák a Svätá stolica. In LETZ, Róbert – JURČAGA, Peter (eds.). *Ján Vojtaššák. Biskup v dejinách 20. storočia*. Bratislava : Post Scriptum, 2018, s. 213.

²⁵ I keď Cvinček nepatrí medzi búrlivákov ako Hlinka alebo Tománek, ktorého prudká nátura vyhrcovala konflikt s biskupom Párvym až do extrému. GRIGER, Problémy pastoračného pôsobenia, s. 108. Predsa niektoré vlastnosti, ako schopnosť znášať obety pre svoje presvedčenie, sú u neho prítomné. OLEXÁK, Politický profil, s. 75.

²⁶ Sociálne napätie medzi biskupmi a kňazmi zapojenými do slovenského politického a národného hnutia môžeme chápať v dvojtom zmysle. Prvým je sociálna angažovanosť, ktorá bola súčasťou Cvinčekovho politického pôsobenia. Nedorozumenia tiež vyplývali i z rozdielneho sociálneho pôvodu a postavenia v spoločnosti. OLEXÁK, Politický profil, s. 75; GRIGER, Problémy pastoračného pôsobenia, s. 98 – 99.

²⁷ SLÁVIK, Michal. *Slovenskí národovci do 30. októbra 1918*. Trenčín : verejný notár Dr. Michal Slávik, 1945, s. 181.

²⁸ Dereš. In *Trenčan : ľudový týždenník*, 1924, roč. 1, č. 20, s. 2.

strane lidovej (ďalej ČSL). K tomuto prestupu došlo po predvolebnom vývoji v roku 1925. Jeho dôležitosť spočívala v tom, že Cvinček prestal byť súčasťou väčšinového prúdu slovenského politického katolicizmu. Namiesto toho sa stal prívržencom katolíckej politiky, ktorá dominovala v Čechách a na Morave, no na Slovensku bola okrajová. Táto udalosť zmenila vnímanie Cvinčekovej osobnosti naprieč spoločnosťou, kým, ako sme už uviedli, pred rokom 1925 Cvinček vo svojom politickom postavení ešte ťažil zo svojej pozície kňaza, ktorý znášal útrapy zo strany uhorskej cirkevnej hierarchie, po zmene politickej strany sa ocitol v skupine kléru, ktorá bola v slovenských podmienkach politicky marginalizovaná, keďže musela čeliť útočnému politickému nepriateľstvu zo strany Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej HSLŠ).²⁹ Inak sa v tlači tohto politického subjektu začala prezentovať i animozita medzi Cvinčekom a nitrianskymi biskupmi spreď roka 1918. Vina týchto konfliktov sa zhadzovala napríklad na Cvinčekovu povahu: „*On bol preto Slovák, pretože jeho biskup bol Maďarom. Keby Battyány nariadil vyučovanie slovenčiny, slovenský spev a slovenské kázne, Cvinček Ondrej by bol iste maďarsky spieval a kázal. To je jeho povaha, on je cynik, akého zriedka nájdeme.*“³⁰

Táto radikálna premena Cvinčekovej politickej pozície sa nevyhnutne dotkla aj postojov biskupov voči Cvinčekovi. Nepriamo sami slovenskí biskupi prispeli k tomuto Cvinčekovmu rozhodnutiu, pretože podnetom pre útočný kurz politiky HSLŠ bol i pastiersky list biskupov z novembra 1924, v ktorom na podklade encykliky Pia XI. *Divini Redemptoris* odsúdili protikresťanské politické združenia.³¹ Ak chceme charakterizovať základné rysy Cvinčekových vzťahov s biskupmi počas existencie 1. ČSR, musíme sledovať viacero rovín. Napriek tomu, že slovenský episkopát bol pomerne autonómny od českých biskupov, je dôležité venovať sa i vnímaniu Cvinčeka v očiach biskupov z Moravy a Čiech. V kontexte pomerov Cvinčeka s pastiermi slovenských diecéz je potrebné ich zhodnotiť na úrovni episkopátu, ale tiež jednotlivo voči konkrétnym biskupom, predovšetkým voči nitrianskemu biskupovi Karolovi Kmeťkovi, ktorý bol Cvinčekovým ordinárom. Tieto aspekty vyplývajú už z postavenia spoločného biskupského zboru v cirkevnej hierarchii. V tejto súvislosti je potrebné dodať, že slovenské diecézy boli až do roku 1937 súčasťou Ostrihomskej a Jágerskej cirkevnej provincie, a teda biskupi neboli až do tohto roku vyňatí spod metropolitného práva. Následne slovenské biskupstvá podliehali priamo Svätej stolici.³² Slovenský episkopát sa združil do Biskupského zboru Slovenska,³³ ktorý bol skôr koordinačného charakteru, pričom bol i vyjadrením biskupskej kolegiality, avšak nebol nadriadený jednotlivým biskupom, pretože každý biskup je najvyšším zákonodarcom v rámci svojej diecézy.³⁴

²⁹ OLEXÁK, Politický profil, s. 78 – 79.

³⁰ Falošní sudcovia. In *Slovenský národ : neodvislý autonomistický denník*, 1926, roč. 2, č. 292, s. 2.

³¹ OLEXÁK, Politický profil, s. 78 – 79.

³² SEKERÁK, Lukáš. *Historický pohľad na vzťah štátu a Katolíckej cirkvi na Slovensku v XX. storočí*. Ružomberok : VERBUM - vydavateľstvo KU v Ružomberku, 2018, s. 25 – 26.

³³ JUDÁK, Viliam. *Historický prierez desaťročnej činnosti Konferencie biskupov Slovenska* [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/konferencia-biskupov-slovenska/p/historicky-prierez>> [9. 12. 2022]

³⁴ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 65.

Tak, ako bol rok 1925 zlomový pre politické pôsobenie Cvinčeka, nasledujúci rok bol podobne dôležitým pre jeho cirkevnú kariéru. Z farára v chudobnej farnosti na Kysuciach bol biskupom Kmeťkom ustanovený za riadneho kanonika Nitrianskej katedrálnej kapituly. Takéto povýšenie bolo verejným prejavom uznania a dôvery biskupa voči Cvinčekovi, pretože kanonici napriek tomu, že kapitula sa riadila podľa vlastného štatútu, patrili prirodzene do najbližšieho okruhu biskupových spolupracovníkov. Navyše pozícia kanonika oslobodzovala od farskej pastorácie, a tak vytvárala priestor pre poverenie špeciálnymi cirkevnými úlohami. Pre biskupa Kmeťka bola prvoradou takouto Cvinčekovou misiou starostlivosť o hospodársky život cirkvi, preto Cvinčeka poveril správou hospodárskych záležitostí biskupstva. Nesmieme však zabúdať ani na politický kontext Cvinčekovho povýšenia, ktoré sa udialo v čase ostrej kritiky zo strany Hlinku a jeho politických prívržencov voči odídencom zo strany, ktorí boli vnímaní ako zradcovia.³⁵ Je potrebné povedať, že politický prestup Cvinčeka vplýval i na jeho problémy v pastorácii. *Slovák* ich komentoval nasledovne: „...ľud zahrmel hnevom a dôvera voči zbožňovanému kňazovi otriasla sa v tej sekunde, v ktorej Cvinček materskú stranu len z osobnej ješitnosti zanechal.“³⁶ Kmeťko svojim rozhodnutím povýšiť Cvinčeka reagoval totiž i na anonymnú sťažnosť veriacich z filiálky Zborov nad Kysucou, za ktorou stál Hlinka, že Cvinček si neplní svoje kňazské povinnosti.³⁷ I keď Cvinček bol zrejme destinovaný na kanonický post už v roku 1921, teda nedá sa tu hovoriť o nejakom nepredvídateľnom konaní biskupa, načasovaním Cvinčekovej inštalácie za člena kapituly sa Kmeťko stal priamo aktérom tohto sporu, čo vyústilo do atakov voči biskupovi v tlači.³⁸ V kontexte toho musíme napriek Cvinčekovmu predurčeniu ku kanonickej hodnosti považovať Kmeťkov krok za odvážnu reakciu, ktorá ovplyvňovala politickú kariéru Cvinčeka až do jej konca v roku 1948.³⁹

V medziach úzkej spolupráce a podriadenosti Cvinčeka voči svojmu biskupovi, ktorá sa udelením kanonikátu Cvinčekovi ešte viac prehĺbila, musíme tiež vnímať politickú aktivitu tohto člena nitrianskeho kolégia kanonikov. Cvinček bol často považovaný za osobu, ktorá vykonáva politické predstavy svojho ordinára.⁴⁰ Otázka, nakoľko vplývali politické preferencie biskupa Kmeťka na reálny výkon Cvinčekovej politiky, je veľmi zložitá, preto ju v tejto štúdiu nebudeme komplexne riešiť. Jej analýza je sčasti nemožná, pretože komunikácia medzi Kmeťkom a Cvinčekom zväčša prebiehala na vnútornom a osobnom fóre, z ktorého nevznikali pramene. Môžeme tu určiť iba základné mantinely načrtnutej problematiky. Je potrebné rozlíšiť cirkevnú a stranícku politiku. Môžeme povedať, že v prvej z menovaných oblastí bol vplyv Kmeťka na Cvinčekovo konanie väčší. Predsa v realizácii politiky ČSL nebol Kmeťko takým aktérom, ktorý by mal na ňu rozhodujúci vplyv. O tom,

³⁵ OLEXÁK, Politický profil, s. 80.

³⁶ Zhromaždenie v Krásne nad Kysucou. In *Slovák*, 1926, roč. 10, č. 151, s. 7.

³⁷ OLEXÁK, Politický profil, s. 80 – 81.

³⁸ Boj medzi ľudákmi. In *Slovenský denník*, 1927, roč. 10, č. 10, s. 2.

³⁹ GRIGER, Problémy hodnotenia, s. 21.

⁴⁰ To sa čiastočne prenieslo i do historiografie. GRIGER, Problémy hodnotenia, s. 22; SYRNÝ, Marek. *Slovenskí demokrati '44 - 48. Kapitoly z dejín Demokratickej strany na Slovensku v rokoch 1944 - 1948*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2010, s. 221.

že cirkevná politika Cvinčeka bola úzko naviazaná na rozhodnutia svojho biskupa, svedčí aj Kmeťkov výrok tykajúci sa Cvinčekovho názoru na zrušenie Rožňavskej diecézy: „kanonik Cvinček nemá a nemôže mať iný názor, než mám ja.“⁴¹ K druhej otázke je potrebné povedať, že biskup Kmeťko, hoc mal zo slovenských biskupov zrejme najbližšie k ľudovej strane, snažil sa zachovať si istý odstup od stranického politického boja, čo sa prejavovalo i v tom, že v rámci kanonického práva a stanovených limitov⁴² povoľoval politickú činnosť kňazom z obidvoch táborov, ktoré boli v Nitrianskej diecéze zastúpené výraznými osobnosťami.⁴³ Opačne postupoval voči sebe, keď sa zriekol poslaneckého mandátu.⁴⁴ Kmeťko sa v politických otázkach často snažil tlmieť napätie medzi HSLS a ČSL.⁴⁵ Vyhrotený boj týchto strán mu bol aj pre situáciu v diecéze nepríjemný. Snažil sa udržiavať blízke kontakty so slovenskými predstaviteľmi ČSL. Okrem Cvinčeka, ktorý patril medzi jeho najbližších ľudí, sa často stretával i s Martinom Mičurom.⁴⁶ Kmeťko si ale uvedomoval tiež potrebu zachovania biskupskej kolegiality, preto sa dokázal prispôsobiť názoru, ktorý prevládol v slovenskom episkopáte.⁴⁷ Dôležitá tu bola i slabosť postavenia ľudovcov v rámci politického spektra na Slovensku. Otvorená podpora biskupov pre takýto menšinový prúd bola nereálna. Navyše samotný Cvinček nepatril medzi najvýraznejšie postavy ČSL na Slovensku, a to napriek tomu, že sa mu ako jednému z mála predstaviteľov strany podarilo dostať do volenej funkcie, keď bol v roku 1928 zvolený do krajiniského zastupiteľstva.⁴⁸ Cvinčekovi viac dodávali politickej dôležitosti neustále ataky zo strany Andreja Hlinku, než jeho postavenie v rámci štruktúr strany.⁴⁹

Cvinčekove menovanie za nitrianskeho kanonika bolo dôležité tiež pre jeho postavenie voči členom slovenského episkopátu. Kanonik Cvinček sa ako blízky spolupracovník biskupa Kmeťka stal oveľa relevantnejším partnerom pre slovenských biskupov. Vzťah Cvinčeka s biskupmi formovali predovšetkým dve sféry, v ktorých sa Cvinček výrazne aktivizoval. Okrem jeho politickej činnosti bolo dôle-

⁴¹ OLEXÁK, Peter – ŽLNAY, Stanislav. Realizácia Modu vivendi – aktéri a rozpory v Rožňavskej diecéze. In *Disputationes scientificae universitatis catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. XXI, č. 4, s. 50.

⁴² Pred voľbami v roku 1925 bol Svätou stolicou pre Československo nariadený numerus clausus pre kandidatúru duchovných, ktorý toleroval dovtedajší počet poslancov z radov diecézneho kňazstva. Rehoľní kňazi už nemohli opätovne kandidovať. V platnosti zostala aj nutnosť biskupského schválenia pre politickú angažovanosť, ktorá sa nemala vydávať automaticky. JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 72 – 73.

⁴³ Najznámejším kňazom Nitrianskej diecézy, ktorý bol politicky aktívny, bol Jozef Tiso. ČECHOVÁ, Františka. K problematike farských patronátov v Nitrianskom biskupstve za episkopátu Karola Kmeťka. In *Historický časopis*, 2007, roč. 55, č. 3, s. 465.

⁴⁴ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 73.

⁴⁵ Napríklad pred voľbami 1925 inicioval stretnutie medzi Šrámkom a Hlinkom s cieľom obnovy spolupráce medzi ich stranami. OLEXÁK, Politický profil, s. 80.

⁴⁶ PEHR, Michal. Československá strana ľudová na Slovensku (1925 – 1938) a Hlinkova slovenská ľudová strana. In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (zost.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 236.

⁴⁷ Nadradenosť biskupskej kolegiality pred jeho osobnými názormi ukázal aj pri spomínanej otázke zrušenia Rožňavskej diecézy. OLEXÁK – ŽLNAY, Realizácia Modu vivendi, s. 51.

⁴⁸ GRIGER, Problémy hodnotenia, s. 18.

⁴⁹ Jeden z Hlinkových útokov na Cvinčeka, ktorý sa týkal memoranda československých biskupov z roku 1928, pri ktorom sa ušli urážky i samotnému biskupovi Kmeťkovi, prezentuje Peter Olexák. OLEXÁK, Politický profil, s. 82.

žité jeho angažovanie sa v usporiadaní hospodárskych pomerov cirkvi. V roku 1929 ho trnavský apoštolský administrátor Pavol Jantausch s pomocou biskupa Kmeťka a predsedu ČSL Jána Šrámkua presadil do čela Ústrednej správy cirkevných majetkov.⁵⁰ Obe tieto polia pôsobnosti Cvinčeka boli pre biskupov a katolícku cirkev veľmi dôležité. Problém hospodárskeho postavenia cirkvi v medzivojnovom Československu bol totiž veľmi komplikovaný. Zabezpečenie farností a diecéz bolo pre biskupov ťažkou úlohou. S novými demokratickými a republikánskymi pomermi bol systém patronátneho práva, ktorý bol zdedený z uhorského zákonodarstva, len veľmi ťažko zlučiteľný. Zmena tohto systému tiež nebola jednoduchou záležitosťou, ktorej nebola naklonená ani medzinárodná situácia. Finančné postavenie katolíckej cirkvi tak ostávalo zabezpečené spôsobom, ktorý cirkev viac spájal so štátom.⁵¹ Preto dôležitosť Cvinčekovej osobnosti v cirkevných štruktúrach rástla, a tak sa kanonik Cvinček nedal zo strany slovenských biskupov ignorovať.

Je potrebné povedať, že Cvinčekova politická orientácia ovplyvňovala i jeho názory na cirkevné hospodárske usporiadanie.⁵² Politické preferencie jednotlivých biskupov sa tak prelínali s ich postojmi voči Cvinčekovi. Ako sme už naznačili, slovenský episkopát nebol vo svojich tichých politických sympatiách celkom jednotný. Túto rozdielnosť však nemôžeme nejako zveličovať, pretože dôležitejšie tu boli sceľujúce politické názory vychádzajúce z katolíckeho učenia, ktoré sa nachádzali nad straníckymi škriepkami HSLs a ČSL. Takouto zjednocujúcou ideou bol napríklad antikomunizmus.⁵³ Medzi biskupov, ktorým bola politika ČSL na Slovensku pomerne sympatická, môžeme zaradiť i banskobystrického biskupa Mariána Blahu a trnavského apoštolského administrátora Pavla Jantauscha, a to najmä pred voľbami 1925, keď sa ešte neukázala malá schopnosť tejto strany získať slovenských katolíckych voličov.⁵⁴ Zdržanlivá k politike HSLs tak bola značná časť slovenského episkopátu. Nedostatočnú podporu biskupov pocítoval počas celého medzivojnového obdobia i Andrej Hlinka. Preto súčasťou útočnej politiky HSLs proti Cvinčekovi a jeho kolegom bol tiež tlak na biskupov, aby sa ozvali proti „ničiteľom katolíckej fronty a jednoty.“⁵⁵

Oproti týmto nevýrazným a opatrným podporovateľom lidovcov stál spišský biskup Ján Vojtaššák, ktorý bol úprimným sympatizantom autonomistického programu HSLs, a preto nesúhlasil so vstupom ČSL na slovenskú politickú scénu. Obával sa i väčšej schopnosti Šrámkovej strany robiť kompromisy s liberálmi a ľavicou, preto považoval HSLs za viac katolícku stranu.⁵⁶ Vzťah s rožňavským apoštolským administrátorom Michalom Bubničom bol poznačený predovšetkým Cvinčekovým pôsobením v pozícii riaditeľa Ústrednej správy katolíckych majetkov, ktorej úlohou bolo riešiť i hospodárske záležitosti Rožňavskej diecézy. Keďže Cvinček sa venoval otázke zrušenia tohto biskupstva, bol pre Bubniča existenčným ohrozením.

⁵⁰ OLEXÁK – ŽLNAY, Realizácia Modu vivendi, s. 48.

⁵¹ ČECHOVÁ, K problematike farských patronátov, s. 467.

⁵² OLEXÁK – ŽLNAY, Realizácia Modu vivendi, s. 48.

⁵³ HRABOVEC, Biskup Ján Vojtaššák, s. 235.

⁵⁴ OLEXÁK, Politický profil, s. 80.

⁵⁵ Nepriateľ predo dvermi. In *Tatranský Slovák*, 1935, roč. 4, č. 3, s. 1.

⁵⁶ HRABOVEC, Biskup Ján Vojtaššák, s. 232.

Situácia vyvrcholila v roku 1935, keď kanonik Cvinček prevzal vedenie a správu majetkov Rožňavskej diecézy, a tak mal všetky právomoci disponovať s majetkom biskupstva. Cvinček si ani v tejto pozícii nedokázal získať dôveru rožňavského administrátora, práve naopak, vyslúžil si obvinenia z práce na rozklade Rožňavskej diecézy, poplatnosti vláde a neoblúbenosti medzi kňazstvom.⁵⁷

Cvinček bol svojou politickou a cirkevnou činnosťou známy i v prostredí českého episkopátu. Keďže českí a moravskí biskupi tradične patrili medzi členov ČSL, boli to jeho stranícki kolegovia.⁵⁸ Avšak ani český biskupský zbor nebol politicky jednoliaty, pretože aj keď v českom prostredí neexistovalo stranícke delenie medzi vyššou cirkevnou hierarchiou, ideologické rozdiely tu boli pomerne značné. Medzi biskupov, ktorých politické názory sa v mnohých otázkach líšili od Cvinčekových pohľadov, patrili najmä pražský arcibiskup František Kordáč, ktorý bol stelesnením apologetického antiliberálneho katolicizmu a videl v liberálnom demokratickom usporiadaní 1. ČSR osvieteneckú herézu, pričom sa odvolával na náuku minulých pápežov, predovšetkým Pia IX. a Pia X.⁵⁹ V praxi sa to prejavilo napríklad v otázke pôsobenia ČSL na Slovensku pred voľbami v roku 1925, keď bol Kordáč proti rozšíreniu tejto strany do slovenskej časti republiky.⁶⁰ Oveľa bližší bol Cvinčekovi olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan, ktorý dokázal z hľadiska katolíckych požiadaviek uspokojivo skĺbiť svoje kňazské pôsobenie s politickou činnosťou.⁶¹ Táto blízkosť vychádzala i z priateľstva medzi Stojanom a Kmeľkom.⁶² Českí a moravskí biskupi nemohli ostať úplne mimo politickej situácie na Slovensku. Prispel k tomu aj Cvinček, keď v Olomouci na konferencii českých a slovenských biskupov v októbri 1928 predniesol správu, v ktorej poukazoval na škodlivosť politiky HSLS, ktorej vyčítal podkopávanie autority biskupov a zaťahovania posvätných vecí do politiky. Je jasné, že českí biskupi ako členovia lidovcov prijali Cvinčekove náhľady. Na tejto schôdzke československého episkopátu bolo prijaté i dôverné memorandum k danej veci, ktoré sa však nepodarilo úplne udržať v tajnosti. Český episkopát bol tak i týmto spôsobom vtiahnutý do straníckeho boja na Slovensku.⁶³

Cvinčekova politická pozícia po skončení druhej svetovej vojny vo svetle politických záujmov slovenského episkopátu

Cvinček bol vhodnou osobnosťou pre angažovanie sa v povojnovej politike, pretože bol opozične naladený k Tisovmu režimu počas existencie Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945. Počas tohto obdobia sa síce v politike neangažoval, mal však kontakty s demokratickou časťou odboja.⁶⁴ V roku 1943 sa stal čelnou odbojovej

⁵⁷ OLEXÁK - ŽLNAY, Realizácia Modu vivendi, s. 52 – 53.

⁵⁸ OLEXÁK, Politický profil, s. 82.

⁵⁹ MALÝ, Radomír. František Kordáč a Alfréd Fuchs – biskup a novinár. In *Distance: revue pro kritické myšlení*, 2008, roč. 11, č. 1 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.distance.cz/rocnik-2008/1cislo/frantisek-kordac-a-alfred-fuchs-biskup-a-novinar>> [9. 12. 2022]

⁶⁰ HRABOVEC, Biskup Ján Vojtášák, s. 232.

⁶¹ JONOVÁ, Problematika poslušnosti, s. 74.

⁶² ČECHOVÁ, K problematike farských patronátov, s. 464.

⁶³ OLEXÁK, Politický profil, s. 82.

⁶⁴ Dokonca sa s ním údajne počítalo ako s adeptom na členstvo v ilegálnej SNR. SYRNÝ, Slovenski demokrati, s. 228.

skupiny združenej okolo Vavra Šrobára, ktorá sa skladala z predmníchovských politikov, slovenských intelektuálov a vysokých vojenských funkcionárov.⁶⁵ Tieto jeho styky, spôsobili, že sa po skončení vojny rýchlo objavil v politickom dianí v pomerne významnej politickej funkcii ako poslanec a podpredseda Dočasného národného zhromaždenia za DS.⁶⁶ Spolu s Jozefom Lukačovičom a Andrejom Harčárom bol jedným z troch kňazov, ktorí boli na prvom celoštátnom zjazde DS 8. júla 1945 zvolení za členov Slovenskej republiky.⁶⁷ Svoj politický návrat označil samotný Cvinček ako politickú nevyhnutnosť, a to napriek tomu, že po negatívnych skúsenostiach s politickým pôsobením v medzivojnovom období sľúbil, že sa v politike viac angažovať nebude.⁶⁸

Cvinček mal spočiatku záujem i na obnovení „lidovcov“ na Slovensku, avšak rýchlo pochopil, že táto snaha bola nereálna.⁶⁹ Dôvodom tohto jeho pokusu bolo, že Cvinček sa vo svojej politike snažil čo najviac uplatňovať kresťanský svetonázor a záujmy cirkvi, ktorú viditeľne zastupoval predovšetkým episkopát. Podobne ako slovenskí biskupi bol znepokojený politikou DS voči cirkvi a tiež politickou orientáciou na Sovietsky zväz. Ako priamy aktér povstaleckých štruktúr si totiž uvedomoval nebezpečenstvo, ktoré pre vývoj cirkvi znamenali plány komunistov, o čom informoval aj biskupa Karola Kmečka.⁷⁰ Cvinček mal teda ideálne predpoklady pre prácu akéhosi informátora slovenského episkopátu, najmä biskupa Kmečka. Bol súčasne kanonikom Nitrianskej kapituly, jeho pozícia v katolíckej hierarchii tak nebola zanedbateľná a súčasne bol dobre adaptovaný v povstaleckých štruktúrach. Na Slovensku neexistoval človek, ktorý by mal lepšiu štartovaciu pozíciu pre realizáciu sa v reprezentovaní slovenského politického katolicizmu v povojnovom období. Cvinček tak na jednej strane informáciami, ktorými informoval biskupov, kreoval ich politické pohľady na možnosti obhajovania katolíckych záujmov v obnovenom Československu. Karola Kmečka napríklad nabádal, aby vydal pastiersky list, v ktorom mal povzbudiť kňazov, aby sa pridali k obnovenej ČSR a viedli k tomu i svojich veriacich. Na druhej strane plnil tiež politické úlohy, ktoré mu zadali slovenskí biskupi. Takto sa aktivizoval i pri internácii biskupa Vojtaššáka, keď prostredníctvom advokáta Ľudovíta Obtuloviča prispel k jeho prepusteniu.⁷¹

V roku 1945 neexistovali pre zapojenie sa do politiky na Slovensku iné alternatívy, ako sa pridať buď ku komunistom alebo k demokratom. Pre Cvinčeka, ako katolíckeho kňaza so silnou antikomunistickou orientáciou, to bola jednoznačná voľba. Navyše z načrtnutého je jasné, že Cvinčekova politická aktivizácia v DS bola výhodná pre viaceré mocenské sily, a to pre samotného Cvinčeka, pre DS, ktorá si pre úspešnú politickú existenciu potrebovala získať aj slovenských katolíkov

⁶⁵ OLEXÁK, Peter. „Sme za demokraciu.“ Kanonik Andrej Cvinček a jeho percepcia a realizácia demokracie. In *Kultúrne dejiny*, 2022, roč. 13, č. 2, s. 276. <https://doi.org/10.54937/kd.2022.13.2.273-290>

⁶⁶ SYRNÝ, Slovenskí demokrati, s. 109, 112.

⁶⁷ KARABA, Rastislav. Politické aktivity katolíckych kňazov na Slovensku v rokoch 1945 - 1948. In SO-KOLOVIČ, Peter et al. *Roky prelomu. Slovensko v rokoch 1945 - 1948*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2015, s. 406.

⁶⁸ KARABA, Politické aktivity katolíckych kňazov, s. 416.

⁶⁹ PEHR, Československá strana lidová, s. 241.

⁷⁰ OLEXÁK, „Sme za demokraciu.“, s. 277 - 278.

⁷¹ OLEXÁK, „Sme za demokraciu.“, s. 278 - 279.

s podmienkou, že sa neskompromitovali počas režimu Slovenského štátu, ale tiež i pre katolícku cirkev, ktorá potrebovala mať v politike osobnosť požívajúcu dôveru a podporu slovenského episkopátu. Z faktu, že v Cvinčekovi sa skĺbili tieto požiadavky, vyplývala pre neho dôležitá osobná politická úloha, ktorou bolo spájať a vytvárať vzťahy medzi katolíckou hierarchiou a politikmi DS, ale tiež v širšom zmysle s predstaviteľmi obnoveného Československa. Cvinček bol napríklad sprostredkovateľom pri nadviazaní kontaktov medzi predstaviteľmi katolíckej cirkvi a Jozefom Lettrichom.⁷² Taktiež bol členom osemčlennej delegácie cirkevných predstaviteľov na stretnutí s prezidentom Benešom, ktoré sa udialo 10. januára 1946.⁷³

Ďalším politickým projektom, v ktorom sa Cvinček v roku 1946 angažoval, bolo založenie tretej kresťanský orientovanej strany. Táto iniciatíva mala podporu slovenských biskupov. Vo vtedajšom politickom i cirkevnom ovzduší bol však tlak na to, aby politické aktivity kňazov v novej strane boli prísne obmedzené a limitované príslušnými biskupmi.⁷⁴ I v tom sa ukazuje exkluzívnosť Cvinčekovho politického a cirkevného postavenia. Vráťme sa však ku kreovaniu novej strany, ktoré bolo sprevádzané viacerými problémami. Jedným z nich bolo kolidovanie ideových možností, ktoré ponúkal systém vtedajšej obmedzenej demokracie, s potencionálnym elektorátom, na ktorý sa chcela formujúca strana zamerať. Pre mnohých voličov, ktorí boli v minulosti podporovateľmi HSLS, jednoducho nebolo povojnové obnovenie Československa pozitívnou udalosťou.⁷⁵ Cvinček sa v tejto situácii ocitol pod tlakom z viacerých strán. Na vyriešenie situácie tlačili politici zvnútra vznikajúcej strany, predstavitelia DS, ale aj biskupi. Preto nakoniec ustúpil od založenia osobitnej strany a rozhodol sa pre jednotu DS.⁷⁶

Jednou z podmienok zvratu Cvinčekovho konania v tejto otázke bol jeho nerozhodný a váhavý postoj, ktorý k založeniu od DS separátnej kresťanskej strany dlhodobejšie zastával. Svedčí o tom aj skutočnosť, že na stretnutí šestnástich poslancov DS, ktorého cieľom bolo vytvorenie novej strany, bol Cvinček jedným z dvoch, ktorí neboli za.⁷⁷ Otázkou je dôvod tohto Cvinčekovho neutrálneho sta-

⁷² Cvinčekovu úlohu pri utváraní vzťahov medzi katolíckou hierarchiou a vedením DS spomína Peter Mulík alebo Róbert Letz. MULÍK, Peter. Katolicizmus v politickom myslení predstaviteľov Demokratickej strany v rokoch 1945 - 1948. In ŽUFFA, Cyril - VONTORČÍK, Emil (zost.). *Slovensko na krížovatké európskych dejín po skončení II. svetovej vojny*. Bratislava : Bernoláková spoločnosť národného obrodenia a porozumenia, 1997, s. 11; LETZ, Róbert. *Slovensko v rokoch 1945 - 1948. Slovensko na ceste ku komunistickej totalite*. Bratislava : Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994, s. 30.

⁷³ Delegáciu tvorili ešte arcibiskup Kmetko, biskupi Jantausch, Čársky, Škrábik a generálni vikári Ambróz Lazík a Jozef Tomanóczy. KARABA, Rastislav. *Katolícka cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1945 - 1948. Z dejín Apoštolskej administratúry trnavskej*. Leopoldov : VM-print, 2008, s. 23 - 24.

⁷⁴ Na tento aspekt tlačil predovšetkým spišský biskup Ján Vojtaššák. OLEXÁK, „Sme za demokraciu.“, s. 281 - 282.

⁷⁵ Varínsky spomína v súvislosti s traumou zo zániku Slovenskej republiky aj Cvinčekové meno. I keď je to viac myslené ako dôsledok tejto traumy na Cvinčekove politické konanie, v jeho prípade o nijakom sklamaní nemôžeme hovoriť, keďže bol voči režimu Slovenskej republiky opozične naladený. VARÍN-SKY, Vladimír. Slovenská povojnová politická emigrácia a jej aktivity na Slovensku z pohľadu nových prameňov. In SOKOLOVIČ, Roky prelomu, s. 71.

⁷⁶ OLEXÁK, Peter. Florián Tománek v strane slobody (1946 - 1947). In *Studia Historica Nitriensia*, 2018, roč. 22, č. 2, s. 366 - 367. <https://doi.org/10.17846/SHN.2018.22.2.362-381>

⁷⁷ SYRNÝ, Marek. Vzťah komunistickej strany Slovenska a politického katolicizmu na Slovensku v rokoch 1945 - 1947. In ŠUCHOVÁ, Xénia (zost.). *Ludáci a komunisti: Súperi? Spojenci? Protivníci?* Banská

noviska. Marek Syrný uvádza, že tento postoj zaujal Cvinček na základe podnetu od arcibiskupa Karola Kmečka.⁷⁸ Mierne odlišný pohľad na pôsobenie Cvinčeka pri zakladaní kresťanskej strany má František Vnuk, ktorý ho označuje ako váhového politika, keďže Cvinčeka samotný Kmečko volal „Fabius Cunctator“.⁷⁹ Toto pomenovanie nepriamo naznačuje i politické názory, ktoré Cvinček prezentoval svojmu biskupovi pri ich rozhovoroch a poradách o politických problémoch. Uvedenú charakteristiku Cvinčeka je možné považovať za pravdivú, i keď iba čiastočne, keďže u Vnuka je cítiť isté zaznávanie politického talentu, ktorý Cvinček prejavil následne pri kreovaní Aprílovej dohody, ktorou sa zavŕšilo zotrvanie katolíckeho prúdu v DS a čo viedlo k volebnému úspechu tejto strany. Peter Olexák zasa o danej problematike píše, že biskup Kmečko bol priaznivo naklonený politickému vývoju vedúcemu k vzniku novej strany.⁸⁰ Je potrebné povedať, že rozpory týchto autorov v otázke postojov Cvinčeka a Kmečka sú čiastočne škreslené dynamicky sa meniacim vývojom situácie, ktorý ovplyvňoval konanie týchto osobností.

Vo vzťahu postojov biskupov k Cvinčekovmu politickému pôsobeniu bol zaujímavý i ďalší vývoj po voľbách v roku 1946, po ktorých sa Cvinček stal podpredsedom SNR, hoci ho biskupi navrhovali do Zboru povereníkov.⁸¹ Cieľom komunistov po máji 1946 bolo čo najviac oslabovať pozíciu DS a jej krehkú vnútornú jednotu. Nástrojom tejto politiky bol tiež ideový portrét Andreja Cvinčeka. Zo správy pre ministerstvo vnútra z apríla 1947 je jasné, že o rozkol DS sa komunisti usilovali i naďalej prostredníctvom snáh o vznik ďalšej strany. Medzi možnými predstaviteľmi tejto novej strany sa spolu s Ivanom Pietorom a Rudolfom Frašťackým uvádzal aj Andrej Cvinček, ktorý tu bol definovaný ako človek, ktorý vzhľadom na svoju aktivitu pri príprave Žilinskej dohody v roku 1938 a československému zameraniu nemal dôveru slovenských biskupov a bol v ich očiach kompromitovaný.⁸² Skutočnosť však bola iná. Cvinček nemal záujem na delení strany a biskupi si uvedomovali jeho dôležitosť. Bez toho by nemohol hrať takú vysokú rolu v povojnovej slovenskej politike, ktorá sa prejavila predovšetkým pri prijatí Aprílovej dohody. O podpore Cvinčeka zo strany slovenského episkopátu svedčí aj iný zdroj z prostredia Štátnej bezpečnosti, ktorý v súvislosti s udalosťami v jeseni 1947 informoval, že biskupi sú ochotní eliminovať politickú činnosť kňazstva, ale s výnimkou Cvinčeka.⁸³ To, že rozpor medzi Cvinčekom a episkopátom bol iba prianím komunistov, potvrdzuje i fakt, že poverený československý vyslanec vo Vatikáne Arthur Meixner, ktorý mal zaiste množstvo informácií, pokladal Cvinčeka za priateľa spišského biskupa Jána Vojtaššáka, ktorý by mohol byť vhodným adeptom, aby tohto biskupa presvedčil

Bystrica : UNIVERSUM, 2006, s. 140.

⁷⁸ SYRNÝ, Slovenskí demokrati, s. 221.

⁷⁹ VNUK, Slovensko v rokoch 1945 – 1948, s. 215 – 219.

⁸⁰ OLEXÁK, Florián Tománek v Strane slobody, s. 365, OLEXÁK, „Sme za demokraciu.“, s. 283.

⁸¹ OLEXÁK, „Sme za demokraciu.“, s. 284.

⁸² ŠUTAJ, Štefan. Nekomunistické politické strany v jesennej politickej kríze 1947. In: PODOLEC, Ondrej (zost.). *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava : ÚPN, 2008, s. 351 – 352.

⁸³ ŽÁČEK, Pavel. V – 101. Agent, za ktorého sa dalo žiť. In: MEDVEČKÝ, Matej (zost.). *Posledné a prvé slobodné (?) voľby – 1946, 1990. Zborník z odborného seminára*. Bratislava : ÚPN, 2006, s. 121.

o potrebe odstúpenia z funkcie.⁸⁴ Takto blízky vzťah Cvinčeka a Vojtaššáka bol však prehnaný, keďže vo vzťahu k Slovenskej republike a obnoveniu Československa⁸⁵ boli odlišne ideologicky orientovaní. Ani vo vtedajšej situácii si tieto dve osobnosti neboli politicky príliš blízke. Práve Vojtaššák nabádal slovenských biskupov, aby vyzvali katolíckych poslancov k abdikácii z dôvodu nesplnených predvolebných sľubov.⁸⁶ Napriek tejto skutočnosti môžeme skonštatovať, že Cvinček bol i po prijatí Aprílovej dohody a následných voľbách rešpektovaný medzi slovenským episkopátom ako politický líder a výrazná osobnosť katolíckych politikov.

Záver

Pozícia Andreja Cvinčeka voči episkopátu v súvislosti s jeho politickými aktivitami bola v sledovaných troch obdobiach značne odlišná. Keďže Cvinček bol duchovným Nitrianskej diecézy, v rozhodujúcej miere závisela od politických preferencií nitrianskeho biskupa. Vnímanie tohto kňaza a politika naprieč diecézami nebolo síce nepodstatné, ale druhoradé. Kým pred rokom 1918 mali Cvinčekove politické názory pre jeho cirkevnú kariéru devastujúci účinok, pričom vzťahy s jeho biskupmi boli plné vzájomného napätia, nepochopenia a nedôvery, po prvej svetovej vojne sa zásluhou biskupa Kmeťka stal v roku 1926 nitrianskym kanonikom, čím sa výrazne posilnila jeho cirkevná pozícia. Cvinček sa stal blízkym spolupracovníkom biskupa, ktorého museli rešpektovať i ostatní biskupi na Slovensku. Dôležitá tu bola tiež jeho angažovanosť v usporiadaní postavenia Katolíckej cirkvi, najmä jej hospodárskych pomerov. Medzivojnové obdobie bolo poznačené straníckymi súbojmi, a to aj v slovenskom katolíckom prostredí. Cvinček bol aktívnym účastníkom tohto konfliktu. Biskupi sa síce z podstaty svojej služby snažili otvorene nezapájať do tohto boja katolíckych strán, no nebolo možné zostať celkom mimo neho. Práve existencia uvedeného politického rozkolu je dôležitým rozdielom, ktorý odlišuje politickú podporu kanonika Cvinčeka od slovenských biskupov v medzivojnovom období a v rokoch 1945 – 1948. Po druhej svetovej vojne už nebol priestor na stranícke rozpory medzi katolíckmi. Taktiež aj politický vplyv Cvinčeka bol úplne iný. Cvinčekova politická osobnosť sa stala pre slovenský politický katolicizmus kľúčovou. Preto pre biskupov napriek možným osobným výhradám voči nemu bol osobnosťou, ktorej podpora bola pre katolícku politiku na Slovensku nevyhnutnou. Na druhej strane i Cvinček potreboval mať za sebou slovenských biskupov. Je paradoxné, že cestu k načrtnutej pozícii po skončení druhej svetovej vojny mu otvorilo práve jeho marginalizované politické pôsobenie v 1. ČSR.

⁸⁴ OLEXÁK, Peter. Snahy Československa a Vatikánu odvolať biskupa Jána Vojtaššáka v rokoch 1945 – 1950. In *Studia Theologica*, 2013, roč. 15, č. 1, s. 63. <https://doi.org/10.5507/sth.2013.004>

⁸⁵ Dokonca podľa spomienok Michala Mrkvu mal údajne biskup Vojtaššák i v povojnových rokoch umiestnený vo svojej pracovni obraz prezidenta Jozefa Tisa. DLUGOŠ, František. *Vemí svojmu biskupovi. Aulisti Jána Vojtaššáka*. Levoča : MTM, 2011, s. 118.

⁸⁶ OLEXÁK, „Sme za demokraciu.“, s. 285.

Pramene

Dobová tlač

- Čas, 1908.
Slovák, 1926.
Slovenský denník, 1927.
Slovenský národ : neodvislý autonomistický denník, 1926.
Tatranský Slovák, 1935.
Trenčan : ľudový týždenník, 1924.

Literatúra

- ADAM, Karol. *Podstata katolicizmu*. Trans. Valentín Kalinay. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1943.
- ČECHOVÁ, Františka. K problematike farských patronátov v Nitrianskom biskupstve za episkopátu Karola Kmeťka. In *Historický časopis*, 2007, roč. 55, č. 3, s. 464 – 486.
- DLUGOŠ, František. *Verní svojmu biskupovi. Aulisti Jána Vojaššáka*. Levoča : MTM, 2011.
- GRIGER, Patrik. Problémy pastoračného pôsobenie Floriána Tománka v Spišskej diecéze. In OLEXÁK, Peter et al. *Florián Tománek. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza politika a publicistu*. Ružomberok : VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2019, s. 97 – 108.
- GRIGER, Patrik. Problémy hodnotenia Andreja Cvinčeka v slovenskej historiografii. In *Disputationes scientificae universitatis catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. XXI, č. 4, s. 15 – 28.
- HEILER, Fridrich. *Der Katholizismus, seine Idee und seine Erscheinung*. München : Verlag von Ernst Reinhardt, 1923.
- HOLEC, Roman. *Tragédia v Černovej a slovenská spoločnosť*. Martin : Matica slovenská, 1997.
- HRABOVEC, Emília. Biskup Ján Vojaššák a Svätá stolica. In LETZ, Róbert – JURČAGA, Peter (eds.). *Ján Vojaššák. Biskup v dejinách 20. storočia*. Bratislava : Post Scriptum, 2018, s. 211 – 291.
- JONOVÁ, Jitka. Problematika poslušnosti ve vzťahu kněží k biskupům. In MAREK, Pavel (ed.). *Teorie a praxe politického katolicismu 1870 – 2007*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 60 – 78.
- KARABA, Rastislav. *Katolícka cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1945 – 1948. Z dejín Apoštolskej administratúry trnavskej*. Leopoldov : VM-print, 2008.
- LETZ, Róbert. *Slovensko v rokoch 1945 – 1948. Slovensko na ceste k februáru 1948*. Bratislava : Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 1994.
- MULÍK, Peter. Katolicizmus v politickom myslení predstaviteľov Demokratickej strany v rokoch 1945 – 1948. In ŽUFFA, Cyril – VONTORČÍK, Emil (zost.). *Slovensko na križovatke európskych dejín po skončení II. svetovej vojny*. Bratislava : Bernolákova spoločnosť národného obrodenia a porozumenia, 1997, s. 9 – 22.
- OLEXÁK, Peter. Florián Tománek v strane slobody (1946 – 1947). In *Studia Historica Nitriensia*, 2018, roč. 22, č. 2, s. 362 – 381. <https://doi.org/10.17846/SHN.2018.22.2.362-381>
- OLEXÁK, Peter. Politický profil kanonika Andreja Cvinčeka. In *Studia Historica Nitriensia*, 2022, roč. 26, č. 1, s. 74 – 91. <https://doi.org/10.17846/SHN.2022.26.1.74-91>
- OLEXÁK, Peter. „Sme za demokraciu.“ Kanonik Andrej Cvinček a jeho percepčia a realizácia demokracie. In *Kultúrne dejiny*, 2022, roč. 13, č. 2, s. 273 – 290. <https://doi.org/10.54937/kd.2022.13.2.273-290>
- OLEXÁK, Peter. Snahy Československa a Vatikánu odvolať biskupa Jána Vojaššáka v rokoch 1945 – 1950. In *Studia Theologica*, 2013, roč. 15, č. 1, s. 47 – 73. <https://doi.org/10.5507/sth.2013.004>

- OLEXÁK, Peter. *Stručná história vzťahov cirkvi a štátu*. [Ružomberok] : Society for Human Studies, 2022.
- OLEXÁK, Peter – ŽLNAY, Stanislav. Realizácia Modu vivendi – aktéri a rozpory v Rožňavskej diecéze. In *Disputationes scientificae universitatis catholicae in Ružomberok*, 2021, roč. XXI, č. 4, s. 43 – 55.
- PEHR, Michal. Československá strana lidová na Slovensku (1925 – 1938) a Hlinkova slovenská ľudová strana In LETZ, Róbert – MULÍK, Peter – BARTLOVÁ, Alena (zost.). *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945*. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 233 – 242.
- SEKERÁK, Lukáš. *Historický pohľad na vzťah štátu a Katolíckej cirkvi na Slovensku v XX. storočí*. Ružomberok : VERBUM – vydavateľstvo KU v Ružomberku, 2018.
- SLÁVIK, Michal. *Slovenskí národovci do 30. októbra 1918*. Trenčín : verejný notár Dr. Michal Slávik, 1945.
- ŠPIRKO, Jozef. *Cirkevné dejiny II*. Turčiansky sv. Martin : Neografia, 1943.
- SYRNÝ, Marek. *Slovenskí demokrati '44 – 48. Kapitoly z dejín Demokratickej strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2010.
- SYRNÝ, Marek. Vzťah komunistickej strany Slovenska a politického katolicizmu na Slovensku v rokoch 1945 – 1947. In ŠUCHOVÁ, Xénia (zost.). *Ludáci a komunisti: Súperi? Spojenci? Protivníci?* Banská Bystrica : UNIVERSUM, 2006, s. 137 – 153.
- ŠUTAĽ, Štefan. Nekomunistické politické strany v jesennej politickej kríze 1947. In PODOLEC, Ondrej (zost.). *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava : ÚPN, 2008, s. 349 – 372.
- VNUK, František. *Slovensko v rokoch 1945 – 1948. I. diel: Volga sa vyliala do Hrona*. Toronto – Svätý Jur : Zahranická matica slovenská, 1994.
- ŽÁČEK, Pavel. V – 101. Agent, za ktorého sa dalo žiť. In MEDVECKÝ, Matej (zost.). *Posledné a prvé slobodné (?) voľby – 1946, 1990. Zborník z odborného seminára*. Bratislava : ÚPN, 2006, s. 102 – 159.

Internetové odkazy

- JUDÁK, Viliam. *Historický prierez desaťročnej činnosti Konferencie biskupov Slovenska* [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/konferencia-biskupov-slovenska/p/historicky-prierez>> [9. 12. 2022]
- Karl Adam (theologian) [on-line]. Dostupné na internete: <[https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Adam_\(theologian\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Adam_(theologian))> [9. 12. 2022]
- MALÝ, Radomír. František Kordáč a Alfréd Fuchs – biskup a novinár. In *Distance: revue pro kritické myšlení*, 2008, roč. 11, č. 1 [on-line]. Dostupné na internete: <<https://www.distance.cz/rocnik-2008/1-cislo/frantisek-kordac-a-alfred-fuchs-biskup-a-novinar>> [9. 12. 2022]
- MEDVECKÝ, Karol Anton. *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku* [on-line]. Dostupné na internete: <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1690/Medvecky_Cirkevne-pomery-katolíckych-Slovakov-v-niekdajšom-Uhorsku/6> [9. 12. 2022]

SUMMARY

The development of Andrej Cvinček's relationship to the episcopate in the light of his political activity

Andrej Cvinček is one of the most interesting representatives of Slovak political Catholicism in the first half of 20th century. During his lifetime, this priest and politician had already aroused

contradictory assessments. Even for post-communist Slovak historiography he is a rather difficult personality to grasp. In this study, we try to shed more light on his human story by means of a basic analysis of Cvinček's relations with the episcopate, which we view in the context of his personal and overall political development. Cvinček's life took place in the era marked by dynamic developments. The conditions for his political activism, as well as for his relations with the bishops, were different before 1918, in the inter-war and post-war periods.

Before World War I, he was one of the clerics who, through their social commitment, found the courage to follow the call of Pope Leo XIII's encyclical *Rerum novarum*. In Hungarian conditions, that meant conflict with the episcopate, which was intertwined with the government. In this tension, the national problem stood out as a significant element. While this was important, the reasons for the antagonisms were more complex and deeper, reflecting complex political and ecclesiastical developments.

After the establishment of Czechoslovakia, the national-oriented Slovak priests became heroic figures. However, the enthusiasm did not last long. In the interwar period, two significant events occurred that significantly altered Cvinček's political and ecclesiastical status. The political defection from Hlinka's party to the the Czechoslovak People's Party caused Cvinček to find himself in a marginal stream within Slovak political Catholicism. He got promoted to canon of the Nitra Cathedral Chapter by Bishop Karol Kmet'ko and Cvinček was given a respect that could not be ignored even by other bishops in Slovakia. This canonical position was also the reason for constant political attacks from the HSLS. Secular and ecclesiastical politics were intertwined from one side and the other.

It was Cvinček's opposition to HSLS that created opportunities for him to return to politics after the end of World War II. Cvinček was the most suitable personality for mediating and establishing contacts between church leaders and politicians of the restored Czechoslovakia. He was firmly embedded in the structures of the Catholic hierarchy, but at the same time he was also part of the democratic resistance. Cvinček represented a link between those slightly different worlds. He was also aware of the dangers of communism and the influence of the Soviet Union. Cvinček's lucrative political and ecclesiastical position predestined him to be part of a number of key projects between 1945 and 1948 aimed at protecting the Church and freedom. He was involved in the founding of a third political party, which was about to have a Christian orientation. In this process, he exercised considerable restraint because he was also aware of the risks involved in the creation of this political entity. Therefore, he eventually backed away from founding the Christian party. By concluding the April Agreement, he contributed to the clear victory of the Democratic Party in Slovakia in the elections of 1946. For the Slovak Episcopate, Cvinček was a key figure in these processes. The bishops influenced his political activity. In the end, however, Cvinček's post-war political activism ended in failure for both him and the bishops, because the freedom of the Church, the political system and the freedom of the individual could not be preserved in Slovakia, as the Communists came to power and established a totalitarian regime hostile to Christianity.

Mgr. Patrik Griger, PhD.; Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta, Katedra histórie
SK-03401 Ružomberok; Hrabovská cesta 1B
e-mail: <grigerpatrik@gmail.com>